

ЛИЛЈАНА МАКАРИЈОСКА

Одделение за историја на македонскиот јазик

Институтот за македонски јазик "Крсте Мисирков"

Бул. Крсте Мисирков бб, 1000 Скопје, Македонија

ЈАЗИКОТ И СТИЛОТ НА ТЕКСТОВИТЕ СО ЦРКОВНО-РЕЛИГИОЗНА СОДРЖИНА

Текстовите со религиозна содржина пројавуваат определени јазични и стилски карактеристики и тоа на различни нивоа: правописно, морфолошко, синтаксичко, лексичко и зборообразувачко, како и во однос на фразеолошката употреба на одделни лексеми. При изборот на јазичните средства во текстовите со црковно-религиозен карактер се одразуваат стилско-изразните вредности на црковнорелигиозните текстови.

Клучни зборови: *религиозни стил, лексика, зборообразување*

Несомнена е потребата од подетално проучување на јазикот на современите преводи на Светото писмо¹ и на преводите на другите текстови со црковно-религиозна содржина, во прилог на дефинирањето на одликите на религиозниот функционален стил или функционалностилски комплекс², којшто во различни јазици пројавува низа заеднички карактеристики, но сепак има и специфичности кај секој јазик одделно³.

¹ Библијата е предмет на изучување и од содржинска и од формална гледна точка, го привлекува вниманието на науката за јазикот која ги истражува библиските преводи како историски споменици, за развојот на фонолошките, на граматичките и на лексичките особености.

² Тошовиќ (1988) зборувајќи за функционалностилската диференцијација на јазикот ги карактеризира функционалните стилови како системски реализации на јазикот во определени области на човековата дејност, условени од надворешнојазични фактори, но со сопствена внатрешнојазична реализација, со сопствени карактеристики со покуса или подолга традиција (сп. и Минова-Гуркова, 2003, 200). Притоа тој разликува функционалностилски комплекси поделени на: а) писмен наспрема устен, б) професионален наспрема непрофесионален, в) профан наспрема сакрален и г) цивилен наспрема воен функционалностилски комплекс. Во врска со третиот функционалностилски комплекс одделни автори зборуваат за религиозни функционален стил.

³ В. Пјанка се осврнува на преводот на Светото писмо на современ македонски јазик (почетната книга на Стариот завет, Битие – Прва книга Мојсеева) од лексички аспект. Заклучува дека со оглед на содржината, целиот текст се карактеризира со возвишен стил, со ретки, но нијансирани архаизми во лексиката пр. *ослица* за *магарница*, и со соодветна графика: сите зборови што се однесуваат на Бога и заменските форми со голема буква, за разлика од референцијалната функција на заменката за 3 л. едн. во други контексти, се употребува стилски маркираната форма *Он*. Пјанка обрнува внимание на прашањето во врска со уделот на лексиката од туѓо потекло во

Определувањето на карактеристиките на религијскиот функционалностилски комплекс е значајно и од аспект на изборот на јазичните средства при презентирањето на црковно-религиозните содржини во изданијата со религиозна содржина, во информативните гласила, особено во списанијата чија уредувачка политика е ориентирана и кон актуелизирањето на верски прашања.

Предмет на нашиот интерес е јазикот на текстовите со црковно-религиозна содржина, земајќи ги предвид преводните, но и авторските, образовно-воспитните, информативните и другите прилози објавувани главно во изданијата на Македонската православна црква⁴.

Кај преводните црковнословенски текстови неопходна е прецизна интерпретација, точно пренесување на текстот во интегрална, композициска, но и во знаковна смисла, но и своевидно осовременување и приближување на текстовите имајќи ги предвид нивните севкупни стилско-изразни вредности. Од суштинско значење е соодветниот избор на стилско-изразните средства со кои се оформува современиот текст.

Угринова-Скаловска (1994, 131-135) осврнувајќи се на преведувачката постапка применета уште во евангелските текстови од ЦИЦ век на македонски јазик укажува дека со цел да му ја направат поразбирлива и поблиска евангелската мисла на обичниот верник преведувачите наспроти употребата на еден збор се одлучувале за описно предавање на содржината, за замена со лексема со пошироко значење или пак за постегнат израз, односно за искажување на содржината со помалку зборови, за дополнително објаснување, адаптација (граматичка адаптација, адаптација на синтаксички конструкции и сл.) или осовременување на евангелскиот текст во духот на современиот македонски јазик. Според Угринова-Скаловска *"преведувачиџе џројавиле доволно слободен однос кон џренесувањеџо на џексџоџи, џи корисџеле сиџе јазични можностџи да ја џренесатџ еванџелската матерџија без да џи нарушатџ нејзиниџе доџмаџски односи, можностџиџе за различно џредавање на една исџа содржина од јазикотџ на ориџиналиџе на јазикотџ на џреводниџе џексџови"*. Притоа, изборот зависел од личните склоности, од знаењата, како и од чувствата за стилска диференцијација на преведувачите.

современиот текст (според анализираниот материјал 3 % од целокупната лексика е туѓа), со оглед на географската оддалеченост на местото каде што тој бил создаден во однос на местото каде што бил преведен текстот, како и во врска со тоа какви поими се изразени со помош на лексемите, независно од јазикот на текстот, имајќи ја предвид временско-цивилизацијската оддалеченост на авторите на оригиналот и на преводот од нашето време. Тој посочува и зборови од словенско потекло навлезени преку различни патишта, од црковнословенскиот, како и од рускиот јазик: *жрец, оскверничџ, необрезан* итн., лексеми што се однесуваат исклучиво на Бога: *Бож, Госџод, Божџи, Госџоден/Госџодов, Севџшен, Семокен, Сесџлен, Создаџтел, Сџасџиџел*, од многубројните географски имиња: Асирија, Вавилон, Месопотамија, има и преводни како на пр.: *Соленоџо Море, Плачи-даб (месџоџо каде шџо била џоџребана Ревека)*.

⁴ користени се списанијата на Преспанско-пелагониската епархија на МПЦ *Пелаџониџиса, Висџина*, на Скопската епархија: *Православен џаџџ, Православие, Гласник*, на Брегалничка епархија *Троичник, Гласник* на одделни цркви при епархиите на МПЦ, преводот и препен од црковнословенски на *Посниот џриод*, како и на *Свеџоџо џисмо на Сџариотџ и Новиот завей* и др. итн.

Во поново време се издадени повеќе преводи на Библијата со цел, непосредно со развојот на секој јазик, да се осовремени преводот за полесно разбирање на содржината⁵. Издавачката дејност на МПЦ опфаќа и духовна литература, информативни гласила за православното живеење, за животот, активностите на епархиите итн., периодични списанија за православна вера, култура, образование и уметност.

Во поново време впечатливо е интензивирањето на издавачката дејност со религиозни содржини, изданија за религиозната терминологија⁶.

Текстовите што беа предмет на нашата анализа, упатуваат на определени јазични карактеристики на различни нивоа.

Од правописна гледна точка со голема буква се пишуваат сите заменски форми што се однесуваат на Исус: *Он, Негов, Неџо: Го слушаме Боџа коџа Он ни зборува Го ѝовикуваме, Го ѝризиваме; Марија Му рече; Оче, Ти благодарам, оѝи Ме ѝослуша; за молиѝелка ѝред Тебе ја ѝредлаџам; Кој ве ѝрима вас, Ме ѝрима Мене, а кој Ме ѝрима Мене, Го ѝрима Оној иѝио Ме ѝраѝиил; Слава на Твојати себлаџа одлука, слава на Твојати џриџа, слава на Твојати милосѝи, единсѝивен Човекољубче; ѝака ќе биде доаџањетио на Синоѝ Човечки; иконаѝи на Сѝасиѝелои; на Богородица, на светата црква: Боџородица, биваџки Дева и Приснодева, сѝанала Мајка на Творецоѝи на сѝиѝе созданија; ѝрвиоѝи ден ѝосле Роџдесѝивоѝио Хрисѝово Цркватиа џо ѝосвеѝува на Мајкатиа Боџја Ђ Пресвеѝа Боџородица Марија; Свеѝа Македонска Православна Црква; Нека ни е ... вечна нашава Свеѝа Македонска Православна Црква.*

Би сакале да укажеме дека се поретко се документираат личните имиња во нивната црковнословенска форма: *Иерѝмија, Иезекил* (Еремија, Езекил), па *Иерусалим* (Ерусалим), *Гавриил* (Гаврил).

Од морфолошките особености впечатлива е и употребата на личната замена за 3 л. едн., односно на анафорската замена *он*, остатоците од старите генитивно-акузативни форми на *-а* кај одделни именки, особено кај личните имиња од м. род: *Исуса, Марка, Пеѝра, Адама, Филипѝа* итн., честата употреба на императивните форми: пр. *измиѝте се, исчисѝетиѝе се, ѝресѝанетиѝе да ѝравиѝе зло, научеѝе се да ѝравиѝе добро*, аористните и имперфективните форми, формите на предминато време, употребата на нелични глаголски форми итн.

⁵ Изводи од Евангелието на македонски јазик се јавуваат од 1952 година, а комплетен текст на Новиот завет во 1967 година, во превод на Ѓорѓи Милошев. Првото целосно издание на современ македонски јазик, односно интегралниот текст на Светото писмо, грижливо преведуван повеќе од триесет години се појави во 1990 год.

⁶ На планот на запознавањето со религиозната терминологија ќе го споменеме изданието на МАНУ под наслов *Терминологија од областиа на ѝеолоџијатиа* (Македонска терминологија, 102 Скопје, 1999) од Ј. Таковски, како и *Библѝскиоѝи речник* (Скопје, 1997) од Златески, Николовски-Катин, во рамки на Библиското здружение на РМ и Книгоиздателството "Македонска искра" – Скопје, што претставува толковен речник со историски и археолошки податоци, податоци од библѝските книги, објаснувања за теолошки термини придружени со библѝски цитати. Ќе го споменеме и компакт дискот *Библијатиа низ иѝѝоријатиа и уметносѝиа во Македонија* (Каламус, Скопје 2001).

Од морфолошките карактеристики на преводните текстови ќе ја споменеме и зачестената употреба на 2 л. едн. сегашно време поради користењето на директен говор, за директно обраќање кон Богородица, Исус или кон мачениците, а во врска со директното обраќање се и редовната употреба на вокативните форми и зголемената употреба на императивните форми: и вокативните и императивните форми (во второ лице) вокативните и императивните форми (во второ лице): *О велик Цару; Седржиишелу, милосииив Госіоди Исусе Хрисиіе Боже мој; севосіеана Мајко, Родишелке на Словоіо; Оче, іпросіи им, заішіо не знааіи шііо іраваіи; Госіоди, сіаси ме, Оішвори ми іи вראіиііе на іокајаниеііо, Живоіодаішелу; Радувај се, Невесіо неневесііна; бараіііе ірава, сіасуваііе уінеіен, заішіііуваііе сирак, заішііуваііе се за вдовица ...*

Повторувањето на заменските форми обично е условено од одредени ритмо-синтаксички законитости итн. За некои преводни текстови е карактеристично повторувањето на одделни зборови, најчесто заменски форми, но и предлози и сл. со тенденција да се привлече вниманието на читателот или да се овозможи контекстот да се задржи во сеќавањето на верниците, односно за полесно паметење.

Ти си іомошник мој и заішііішник мој, Боже мој; повторување на предлози: *со усрдносі, со ірижливосі, со чување, со бдење и со многу молиііви да избираме.*

Според Ѓуркова (1999: 310-311) впечатокот за необичност на изразот, за подигнат тон, па и за патетичноста како особеност на религискиот стил, се засилува со зачестената употреба на сврзниците зад пауза и тоа најчесто копулативните *и, іа*, сврзникот *а* употребен за надоврзување, сврзникот *но*, како и причинските *заішіо, оіи* и последичното *ііака шііо*. Пр. *Тоіаш влезе и друііоі ученик ... и виде, и іоверува. А Марија сііоеше кај іробоіи однадвор и ілачеше* (Јов20,8-11); *Тоіаш им рече Исус: "Сііе вие ќе се соблазнііе заради Мене ушііе во оваа ноі... А іо воскресениеііо Мое ќе оііидам іорано од вас во Галилеја"* (Мат26,31-32), *И им рече Исус: "Сііе ќе се соблазнііе заради Мене во оваа ноі... Но іосле, коіа ќе воскреснам, ќе оііидам во Галилеја іред вас"* (Мар14,27-28), *И им рече: "Зар се внесува свеііило за да се ііури іод іоклоі или іод одар? ... Оіи нема нишііо ііајно шііо не ќе сііане јавно"* (Мар4, 21-22)

Од областа на лексиката покрај употребата на црковнословенизмите: **блаіоуха**: сііанува духовен и іако не се мие, сеіак свеііи и блаіоуха, **черііоі**: како невесііа која се іодіоіува за небесноіі черііоі; **кончина**: чувсііувајкі ја својаіа кончина іи іовика сііе монаси; најчесто од областа на религиозната терминологија, обична е и употребата на грцизмите: **іаііхос** (сіірасі); **боіојавлениеја** (**ііеофани**), **лоіос** итн.

Вообичаено е толкувањето на црковнословенизмите чии значења се сметаат за помалку познати. Пр. **безмолвие**, **ііихување** **Ѓ мир на срцеіо**, **неіомаііена сосііојба на умоі**, **ослободување на срцеіо од іомислііе**; **созерцание**, **соіледување**, **созерцаниеіо е іледање на славаіа Боіја**; **Со іослушаниеіо**, односно со **слободноіо іредавање на друііоі и со оіікажување од својаіа соісіівена воіја**, **іосвейувааіи іоіемо внимание на**

поклонитѐ (меџаниитѐ); божествена икономија или божестѐвен Домостѐрој; се викаат Евхаристија (Благодарѐње); неевхаристииски (неблагодарстѐвен) човек; на крајот на Лиџурџијаџа, лиџурџот (свешѐенослужитѐлот); покаяниѐто (преумување, меџаноја).

Се смета дека покрај лексиката како најзабележлива компонента во оформувањето на претставата за религискиот стил, значајно е секако и зборообразувањето.

Преферирањето на одделни форманти или зборообразувачката варијантност во црковнословенските текстови може да се заснова на преведувачката техника или на индивидуалните решенија на преведувачот, на потребата од стилска диференцијација и потребата за ритмичкото изградување и оформување на текстот (пр. на триодот).

Суфиксот *-ние* се употребува пред сè кај имињата на религиозните, духовните празници и на светите тајни кон кои е изграден посебен однос. Сп. *Воведение во храмотѐ, Боџојавление, Среџение, Преображение, крџиџение* итн.

Со својата фреквентност се изделуваат и: *создание, смирение, сџасение, созерцаение, почитџание, послушание, поклонение, прејзвение, исцеление, покаяние.*

Чести се и образувањата со суфиксот *-ие*: *блаџолеџие, великолеџие, милосрдие*, бессуфиксните образувања: *помин (поминоџи на придојдениџи), вик (со џодем вик излеџуваа), целив (поздравеџие се ..преку свети целив); смев (смевоџи ваџи нека се преџевори во илџач* итн.

Особената продуктивност на именките суфикси *-ник* и *-џел*⁷ е во согласност со состојбата во старословенските ракописи: *боџоуџодемник, мџачиџел, избавиџел, сџасиџел*. Кај истокоренските синоними со суфиксите *-џел, -ник, -џч*, се установува дека првите *создаџел, победиџел, сџасиџел, уџеџиџел*, имаат дополнително персонифицирачко значење, се употребуваат за именување на Исус, творецот на сè што постои, којшто со своето воскресение ја победил смртта, го спасил човечкиот род.

Префиксираните образувања со *не-*: *Он е свети, незлобив, неџорочен; храмотѐ неракоџворен; незалежна (свеџлина); неџобедливо (оружје), неџорочна (жрџива), неискажливо (раџање), неџроодна (враџо); неџлен (џлод) и без-*: *безмажна (мајка); безболна (наслада); бесџочџен (Цар); да посиџане бездејсџивена (волџаџа на џаволоџи), бессемеџо (зачнување); бесловесниџие и неразумни (живоџиџи)* се значајни и од зборообразувачка (при диференцијацијата на синонимните зборообразувачки форманти) и од семантичка гледна точка (при образувањето на синоними и антоними).

Покрај суперлативните форми со *нај-*: *најбожестѐвениџи (Исус); наџџрославена* итн., зачестена е употребата на префиксот *пре-* за изразување својство во најголем степен, како апсолутен признак: *Превечно Слово; свеџило*

⁷ На продуктивноста на суфиксот *-џел* се должи и продуктивноста на придавките на *-џелен*: *џрисиџаџелна (свеџлина), дејсџивџелна (молиџива).*

пресвѣило; Пресвѣй, крстиу; Пресвѣѡа Божородица; премилосѣивиот Христос; превосѣваното чедо ѡвоѣ; неговитѣ пречисти носѣ, преславното Рождество на Божјата Мајка.

Во ваква улога ја бележиме и употребата на **се-** (од стсл. *vbse*⁸): *Радувај се, себлагословена; свѣй, сесвѣй и ѡсвѣй од сѣше свѣшши; сесвѣй (крсти); сечиста Мајка; сеѡраведниот Создашел; сесвѣила (ѡалаѡо); свишен; седушевна вера, себлагот Боѣ, севосѣана, сенѣорочна Мајко.*

Честа е и употребата на комбинацијата на префикс со партикула **не-** и тоа како стилско изразно средство за возвишување на нешто што се смета за совршено, во духот на христијанската религија и филозофија: *логосот неизглаголив; неискажливи блага; ке воскреснат нераспадливи.*

Префиксот **со-** упатува на заедничкото извршување на дејството со друг субјект, односно има социјативно значење: *ѡи си собеседник на ангѣлитѣ, сожител на ѡраведниѡтѣ; созерцаѡели на сѡрадањатѡа ѡвои; се вовлече во некој монах, сокелижник на Накѡариј; со Оца и со Сина соѡклонуван и сославуван; да ѡсѡируваат заедно и да содејсѡвуваат со оние шѡо сакаат да ѣи сѡсат сп. и: најдлабоко од се во христијанската вера е ѡаа соесѡесѡвеносѡ (соѡриносѡ) на Христа со нас.*

Од областа на глаголската префиксација впечатлива е и почестата употреба на префиксите **воз-**: *возобнови: ке ѣо возобнови нашето царство; вознесе: се вознесува ѣоре; возвишува, возвраќа: ѡше му возвраќија; возљуби: како шѡо Ме возљуби Оѡецот, и јас ве возљубив вас; возѣордее: да не се возѣордее; восфалува; восѣва: восѣвајте ѣо и превозвишувајте ѣо (низ вековитѣ); восѣјте Го и превознесете Го; возвеличи: да се возвеличат чудатѡа ѡвои; у-: услиши: услиши ја молитвѡата; унижи: унижени ли се; о-: очисти: да ѣо очистите срцеѡо итн.*

Забележлива е поголемата фреквенцијата на сложенките, што може да се должи на нивната голема експонираност во црковнословенскиот јазик, секако под влијание на грчките обрасци⁹. Во преводните текстови евидентна е поголемата застапеност на сложенките и тоа според првата компонента **бого-**: *вистѡинско боѣољубие; боѣозрачна (свѣлина), боѣоѡкаен (венѡ/облека), боѣодвижни (ѡрсѡи), боѣовдахновени (зборови), боѣоразумен облак, боѣоразумна (ѡајна/свѣлина), боѣочовек; боѣоносен (Некѡарие); боѣоуѣодни (ѡесни/мисли); боѣоѡворни (доблѡсти); живо-: живоѡворна (храна), живоѡворни (зборови); злато-: златѡзрачни (сѡаѡки/букви), златѡзрачна (уѡроба); едно-: (дружино) еднородна, и еднородна, и едномислена; многу-: мноѣубожечка измама, мноѣумѣежен свѣй, (им ѣи зѡѡвори усѡшѡе на)*

⁸ Сл. *всѣвелнкъ 'преѣолем, знаменитѣ, вѣседобръ 'прѣдобаре, вѣсѣзлюбѣнкъ 'мноѣу злѣбене, вѣсѣсѣатъ 'пресвѣше, вѣсѣсилнъ 'сѣмокен.*

⁹ На ова укажува и состојбата во црковнословенските ракописи ексцерпирани за Речникот на црковнословенскиот јазик од македонска редакција кадешто се забележани 231 сложенка со прва компонента благо-, 204 со бого-, 110 со много-, 54 со довро- додека во тритомниот Речник на македонскиот јазик има регистрирано само 36 сложенки со **благ**о-, 32 со **бог**о-, 33 со **мног**у- и 16 со **добр**о-. Токму затоа најчесто опишно се толкувани.

многу̀гла̀го̀ливише; многу̀љубен; три-: трѝлачно (сонце), трѝсија̀иелна (свештина), трѝсвешта (песна), човеко-: човеко̀љубие; човеко̀љубиви (мисли, зборови, поштајки, однесувања и деловорења). Наспроти сложенките со **ино-: ино̀ѝлеменици, ино̀ѝлемени (народи)** се среќаваат и образувања со **друго-: друго̀ѝлеменици.**

Сп. и **радо̀сно̀ѝворен (илач); свеш̀ло̀ѝворно (време), свеш̀ло̀носен (свештеник); душѐгубна (болка); душѐилана (шага); трѝеливодушни (маченици); високо̀умс̀иво (на гордише); зло̀ѝѝшен (јазик); чедо̀морс̀иво; рамно̀ангелски; само̀љубец; ѝвророден (зрев), ѝус̀ѝно̀љубива (зрлица), ѝус̀ѝно̀жишел (покрај пустински жител), с̀ѝхословиме (песни);** префиксирани: **обла̀года̀ѝил,** трикомпонентни: **мно̀губла̀го̀у̀шробниот Господ.**

Зборобразувачките модели и форсирањето на определени зборобразувачки модели исто така се во функција на одредени стилски фигури.

Од стилските особености на религиозните текстови (на религиозниот функционален стил или функционалностилски комплекс) би ги споменале меѓу другото зачестената употреба на фразеолошките изрази, употребата на синонимните форми за поголема експресивност, употребата на антонимите, компарацијата, како на пр.: **како звезда зорносна си изгреал; блескаш како драго сонце,** метафорите пр. **добар иасир** (за Исус), епитетите¹⁰: **незалезна свештина, живоѝворна иченица, рамно̀ангелско сшадо.** Најчести епитети што ѝ се даваат на Богородица се: **нейорочна, иренейорочна, Пресвешта Богородица, иречиса, иреблажена, иреблагословена, иречесна, иреславна, владичица наша и секогдаш дева Марија,** на Исус: **милосиив, иремилосиив, иревишен, нероден, несиворен, нишу создаден; бесиочешен и бесконечен, бесиришен, иревечен, милосрден, дарешлив, неискажлив, седржишел, живоѝиодавец, Младоженецот; Пасиироначалникот роден од Дева, сп. и: Господ е и блаз, и долго̀ириелив и кроиок; Боз бесирадален, Боз судија, ираведен и кроиок и долго̀ириелив; нашиот Сисаиел; Месијаиа; Воилошениот Син Божји; Син Човечки, Син Божји; виситинскиот Првосвештеник Христос; Севишинои; Творецот, Оишецот; вечниот Бого̀младенец; Бого̀човекои Христос,** на св. Троица: **свештаиа единосина, живоѝворна, неразделна Троица; иредбесиочешна, собесиочешна, едночесна Троице.**

Непосредната употреба на синонимни форми како на пр. **Го иовикуваме, Го иризиваме** Бога; **ишож е убеден дека Оишецот ќе го услиши, ќе го чуе; Радувајте се и веселете се,** зашто голема е вашата награда; **Ќе се развеселам и ќе се зарадувам во тебе; ишож се иреирава, дволични, лицемери; ќе заридаше и ќе заиладеш;** да не налеиаме на некаков ирелеситник, на измамник; **во ишробаиа го носеше Бога во илои (ишело); нескверна, чиста гулабице; едисиивениот Боз, едисиивениот Господ, Нека бого̀човекои Господ Исус**

¹⁰ Стилистичката изразност на епитетот се согледува во неговата уметничка изразност, а особено изразни се придавките и партиципите, благодарение на нивното семантичко богатство и разновидност.

Христос се смилува над ситие нас го потсилува исказот, односно претставува свесен стилистички пристап.

Се пројавува и стремез за варирање на исказот. Пр. нему *Господ ќе му ѓи ошвори **дверише** на ѓокајаниешо* во следната реченица *Ошвори ми ѓи **враишише** на ѓокајаниешо, Живошодашелу*; Срекаваме и *Господ и нам да ни ѓи ошвори **ѓоршише** на Своешо царство*

Тенденцијата за варирање на исказот е документирана со бројни примери: *ѓрисушишо божешо* = *ѓриделношо божешо* *ѓреишавено во едно сушешо*; *слава му на Бога на вишини (во вишини), а на земјаша мир и межу луѓешо добра волја* = *Мир на земјаша и слава во височинише! Осана во вишинише!* подолу на истата страница *Осана во височинише! Сега и секогаш и во ситие векови* = *сега и секогаш* = *И сега, и секогаш и во вечни векови; Висина, висина ви вела* = *Висина, висина ви зборувам*.

И употребата на антонимите е карактеристична одлика на религијскиот стил. *Бог е Живош и Сшасишел на ситие кои се дарувани со слободаша; вернише и невернише, ѓраведнише и неѓраведнише, ѓобожнише и безбожнише, бесшраснише и сшраснише, монасише и мирјанише, ѓамешнише и ѓлушавише, здравише и болнише, младише и сшарише, како шшо за секошо без разлика ѓосшојаш свеишинаша, сонцешо, воздухешо. Бог не гледа кој е кој. Бог е госшодар на рагашешо и на ушкојувашешо. Заишо секој шшо се воздига ќе биде ѓонизен, а кој се ѓонизува ќе биде воздигнаш; смевош ваш нека се ѓрешвори во ѓлач, а радосша во шага; ѓресшанешо да ѓравише зло, научише се да ѓравише добро; денес невидливош видлив сшанува; ако ѓонижувашешо за шебе е ѓофалба, сиромашшијаша - богашшо, недосшашокош изобилие.*

Стилистичките особености се согледуваат и преку употреба на стилските фигури и преку стилистичката функција на фонолошките, морфолошките, синтаксичките, лексичките и зборообразувачките средства. Специфично е на пр. обраќањето до објектот што се слави со зборовите *радувај се: Радувај се, радувај се, благословена, радувај се најшрославена. И сега, и секогаш и во вечни векови; Радувај се, врашо нешродна! Радувај се, кашно нешогорлива! Радувај се, сшомно злашна! Радувај се, горо нешечена! Радуј се, земјо вешена, радуј се, од шебе шече мед и млеко; Радуј се, Мајко на Свешдаша шшо не шога; радуј се зраку на шаиншвениош ден!; Радуј се, од шебе ќе изгрее радосша; радуј се ѓреку шебе ќе исчезне клеишаша!* анафорската употреба¹¹ на *видешо, видешо*, што покрај за ритмичноста на текстот придонесува и за свртување на вниманието на слушателот кога ќе чуе нешто веќе чуено претходно и се постигнува интензификација на текстот (сп. Црвенковска, 2006).

Варирање на исказот се бележи во повеќе примери: *Гледашшо и видешо* дека сум Јас вашиош Бог; *Пошледнешо и видешо* дека Јас сум вашиош Бог; Сп. и *Фалешо* го Госшода ситие *народи, ѓофалешо Го, ситие луѓе.*

¹¹ Анафората подразбира повторување на одделни зборови и фрази на почетокот на текстот или на исказот.

Во функција на славење на Бога се и бројните повторувања: *Слава Ти, Боже наш, Слава Ти! Свејли се, свејли се, нов Ерусалиме, зашто славиша Господова на тебе засвејли. Зајејше му на Господа ѝсна нова. Зајејше му на Господа благословејше го имейо Негово, па Зајејше му на Господа, ѝејше му на неговото име.*

Впечатлива е и употребата на *смилувај се, ѝомилувај, очисти, ѝошѝеди* (со оглед на покајничката содржина на послиот триод, која соодветствува на предвелигденскиот период): *Смилуј се на нас, Господи, смилуј се! Помилуј ме, Боже, ѝомилуј ме! Очисти ме, Боже, очисти ме, Сѝасиѝелу мој. Пошѝеди го, ѝошѝеди го, Господи, ѝвоејто создание.*

Фраземите собиблиски лични имиња претставуваат заедничко христијанско културно наследство, а нивната употреба претпоставува добро познавање на Светото писмо – Библијата, односно нејзина застапеност во секојдневниот живот. Библиските имиња од кои е мотивирано потеклото на фраземите симболизираат одредени човечки особини, начин на однесување, состојби и сл. На пр. Соломон – *мудросѝи*, Јуда – *ѝредавсѝиво*, Тома – *недоверливосѝи*, Лазар – *болесѝи*, Пилат – *избежнување одговорносѝи*, па фраземите се засноваат на симболичкото значење на тие имиња.

Ако се има предвид влијанието и популарноста на Библијата во христијанскиот свет природно е прифаќањето на библиските изрази и цитати од одделни библиски книги¹² од типот: *корен на злојто* (Јоб19,28) или *ѝрнов венец* (Јов19,2; Мат27,29) како симбол на животните страдања.

Забележуваме определено заживување на библиските фраземи: *мудар како Соломон, Јуда во нашиѝе редови, Јудин бакнеж* (*ѝредавничка ѝосѝајка, божемна ѝубов*). Ќе ги споменеме и фраземите *блуден син* – *човек кој ја најуѝиѝл срединаѝа во која дејсѝивувал, ѝочувсѝивувал дека зрешѝил и ѝак се враѝил, го лгоѝа* Ѓ *големи сѝрадања, маки* (сп. ридот крај Ерусалим каде што е распнат Исус), *ѝради куќа на ѝесок* (Мат7,26-27) Ѓ *неѝиѝо неѝрајно, несиѝурно, неосновано, камен на камен не осѝаѝи* (Мат24,2) Ѓ *се униѝиѝи, разурна до ѝемел, ѝѝриесѝи или Јудини сребрениѝи* (сп. Мат26,15) Ѓ *цена на ѝредавсѝивоѝо, фрли камен на некоѝо* Ѓ *осудуѝа некоѝо*. Се среќава и *Мноѝумина ѝоканеѝи, малкумина избрани* (сп. Мат20,16; Мат22,14); *Кој сее вејшар, жнее бура* (Ос8,7), *Жнее кај ѝиѝо не сеал* (сп. Л19,21: .. *жнееѝи кај ѝиѝо не си сеал, и збираѝи кај ѝиѝо не си расѝиурал*) *ѝѝече мед и млеко* (Исх.3,8). според евангелскиот стих *Не можејше да му служиѝе на Бога и на Мамона* Мат6,24 се употребува изразот *Му служи на Мамона*¹³ за човек што мисли само како да стане богат, да стекне материјални богатства (Димитровски, 1995 :117).

Честа е употребата на благословите пр. *Нека се живи и вековѝи, За вечни времиња* – *засекоѝаѝи*, во спомен на покојник обично се употребува *Вечна слава. Вечна му ѝамеј*, а при обредите вообичаена е употребата на

¹² За кои користиме скратеници: Евр – *Послание до Евреѝи*, Изр – *Мудри Соломонови изреки*, Исх – *Книѝа Исход*, Јов – *Еванѝелие сѝоред Јована*, 2Кор – *Вѝоро ѝослание до Коринѝјаниѝе*, Л – *Еванѝелие сѝоред Лука*, Мар – *Еванѝелие сѝоред Марко*, Мат – *Еванѝелие сѝоред Маѝеја*, Пс – *Псалми*.

¹³ Мамон е назив за божеството на богатството

вечен дом и **вечно почивалиште** – гроб, **вечен живој** – бесмртност, **вечен сон** – смрт итн.

Од областа на синтаксата евидентна е пофреквентната употреба на сврзувачките средства, диференцирањето на неутралниот збороред (со лексика што именува предмети и поими од секојдневниот живот) и обележан збороред (што се доведува во врска и со редот на зборовите во старословенскиот јазик што бил слободен)¹⁴. Меѓутоа следиме разлики во збороредот и во исти контексти, што веројатно се резултат на индивидуалната творечка постапка на преведувачот, со стремеж да се постигне одредена експресивност бидејќи со промената на местата на зборовите во реченицата се менувала и актуализацијата на исказот (Црвенковска, 1996 :135)¹⁵.

Специфично за текстовите е присуството на библиските цитати значајни за функционирањето на текстот, за доизградувањето на христијанските претстави и сл. Библиските цитати што се прифаќаат како божјо слово се јавуваат и како објект на толкување и разјаснување или функционираат со симболичното значење.

Пр. Нам Бог ни рекол: *Почийувај ги твојојој татко и твојата мајка, за да ти биде добро и да ѝоживееш на земјата.*

Ете како не поучува Исус, Синот Сирахов: *Почийувајќи го татко си Ѓ говори тој Ѓ ги очистиуваши гревовите.* Тоа значи дека Господ многу ја цени љубовта на децата кон своите родители, така што заради таа љубов Тој ни ги проштева нашите гревови...

Блажени се Ѓ вели Самиот Господ во Светото Евангелие Ѓ чистиите љо срце, зашто тие ќе го видаат Бога (Мат5,8) ... значи треба повеќе да се грижаме за срцето. И навистина, каква е ползата од паметен човек, ако има лошо срце?

Прецизноста на интерпретацијата на библиските цитати зависи од функцијата и од непосредните извори, односно од текстовите што се земаат предвид, оригинални или преводни. Сп. *Но, ние да ги одложиме сите грижи и сејна наша жалост и мака да ги оставиме на Господ* (сп. Пс54,23), *да се задоволуваме со она што имаме* (сп. Евр13,5), така што употребувајќи оскудна облека и облекувајќи се во сиромашна облека, од ден на ден сè повеќе да се ослободуваме од овие причинители на славољубието. А оној што ќе помисли дека е срамно да носи сиромашна облека, нека си спомне за светиот апостол Павле, како тој живеел *во љруд и мака, во честно несиење, во глад и жед, во многу постиење во сјуд и голошчија* (2Кор11,27).

¹⁴ Во старословенскиот јазик редот на зборовите во реченицата бил слободен и обично субјектот стоел пред предикатот, а зборовите кои ги појаснувале главните реченични членови стоеле зад членовите на коишто се однесувале (Вечерка 1984: 184-189).

¹⁵ Покрај вообичаеното *Да му се помолме на Господа* не е исклучена промената на збороредот доколку тоа го изнудува богослужбата *на Господа да му се помолме* при што би се истакнала улогата на Господа. Сп. и во црковнословенски текстови: *ты еси прибранце – ты прибранце еси или што еси створил – што створил еси.*

Функцијата на библиските цитати во конкретните текстови зависи од намената и содржината на текстот, а во согласност со тоа доминира и нивното значење: буквално, алегориско или морално. Најголемиот дел од ексцерпираните библиски цитати се новозаветни, а преовладуваат евангелските.

Сп. Од него настануваат страшни маки за душата како што е напишано во Светото Евангелие: *Тојаш ќе биде мака, каква што не била од почетокој на светиот ја досега, а и нема да биде.* (Мат24,21); *Зар не знаете дека е напишано Секој човек горделив по срце е одвраќен пред Господа* (Изра16,5) *За што кој се воздига ќе биде понизен, а кој се понизува ќе биде воздигнат* (Мат23,1). *Зашто, ојфрлеше ја својата лажна надареност, за што не знаеше ли дека мајката на злошто во зачетокој е горделивоста?*

На крајот само би укажале дека е несомнена потребата од грижлив однос при изборот на јазичните средства во текстовите со црковно-религиозен карактер со оглед на тоа што несоодветниот избор на јазичните средства со кои се врши осовременувањето на текстот, може да се одрази на стилско-изразните вредности на црковнорелигиозните текстови, пред сè на преводните.

ЛИТЕРАТУРА

W e b b, Keane, 1977: "Religious Language", *Annual Review of Anthropology*, Volume 26, 1997, 47-71

V e č e r k a, Radoslav, *Staroslověnština*, Praha 1984

В л а д о в а, Јадранка, *Религиска литература на македонски јазик*, *Języki słowiańskie 1945-1995*, Opole 1995, 87-94.

Д и м и т р о в с к и, Тодор, 1995: *Речник на литературни изрази*, Струм-Скоп, Скопје 1995.

М и н о в а-Ѓ у р к о в а, Лилјана, 1997: "Евангелијата како текстови", во *Зб. во чест на Радмила Угринова-Скаловска по повод седумдесетгодишнината*, Скопје 1997, 137-149.

М и н о в а-Ѓ у р к о в а, Лилјана, 2003: *Стилистика на современиот македонски јазик*, Скопје 2003

П ј а н к а, Влогимјеж, 1999: "Библиската лексика во современиот превод на македонски јазик", во *Зб. XXV научна дискусија на XXXI меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура*, Скопје 1999, 151-162

Речник на црковнословенскиот јазик од македонска редакција, т. I, Вовед, а-в, гл. уредник: З. Рибарова, редакција: Л. Макаријоска, З. Рибарова, Р. Угринова-Скаловска, Скопје 2006

Светото писмо на Синариот и Новиот завет, Скопје, 1990

Т о š o v i ć, Br., 1988: *Funkcionalni stilovi*, Sarajevo 1988

Угринова-Скаловска, Радмила, 1994: "Околу преведувачката постапка применета во евангелските текстови пишувани со грчко писмо", во *Зб. Македонскиот дијалект во Егејска Македонија*, Скопје 1994, 127-135

Црвенковска, Емилија, 2006: *Јазикот и стилот на природот*, Скопје 2006

LANGUAGE AND THE STYLE OF THE TEXTS WITH A CHURCH-RELIGIOUS CONTENT

SUMMARY

Texts with a religious content show certain language and stylistic characteristics on different levels: orthographic, morphological, syntactic, lexical and word formation, also in the aspect of the phrasal usage of some words. The style-expressive values of the church-religious texts are reflected in the choice of linguistic material.

KEY WORDS: *religious style, lexis, word formation*